

Lagmandens Olajtale 2017

Hr. formand

En gang var der en mand, der vågnede op fra en ubehagelig drøm.

Denne nat drømte han en underlig drøm om syv fede køer. Smukke og i god stand gik de ved flodbredden og spiste af det gode grønne græs.

Denne mand var en Farao – hersker i Egypten, og han burde kunne sove godt, fordi det gik usædvanligt godt i landet.

Hr. formand

Det går også godt på Færøerne.

Vi er det lykkeligste folk i verden, viser undersøgelse fra det Færøske Råd for Folkesundhed. Økonomien bliver betegnet som en "superøkonomi". Vi har aldrig før været så mange indbyggere. Udenlandske turister strømmer til øerne. Der er arbejde til næsten alle hænder. Idrætten opnår drømmeresultater. Og den første Michelin-stjerne er i hus.

Det skulle derfor ikke være nødvendigt at være bekymret, nu vore køer – så at sige – nyder det saftige grønne græs. Men hos Farao var det ikke de fede køer, der forstyrrede nattesøvnen. Det var det, han siden drømte.

For pludselig kom syv grimme, magre køer og slugte de smukke køer.

De fleste må have hørt denne historie om Farao – og om Josef, som tydede hans drøm. Om syv år med meget overflod – og siden syv hungersår.

Drømmetydningen kom som en overraskelse for herskeren. Ingen vil tænke på dårlige tider, når alt står i fuldt flor. Men det var netop det, Farao måtte gøre. Han skulle lægge til side i gode tider, så han kunne stå imod, når de dårlige tider kom.

Hr. formand

Historien om Farao er fortsat aktuel. Efter gode tider kommer dårlige tider.

Pendulet svinger fortsat, men styrer vi godt, kan vi reducere udsvingene og gøre de dårlige tider bedre.

På Færøerne har vi dog sjældent styret tilstrækkelig godt i gode tider. Været på forkant og gennemført nødvendige ændringer, inden det økonomiske stormvejr er kommet igen.

I bogen ”i Havets hjerte” beskriver Gunnar Hoydal os således:

Vuggende på æggen mellem hovmod og skam, at vi svinger på Færøerne, skifter mellem villighed og rådvildhed, op- og nedture.

Da koalitionen trådte til, havde landet haft stort underskud i mange år. Det er nu vendt til overskud. Vi har ikke ladet os friste til at ødsle, nu hvor det går godt. I stedet har vi udvist varsomhed. Holdt igen. Netop som Faraos drøm lagde op til.

Det kræver mod at holde igen på bølgetoppen. Normalt vokser den offentlige drift med 7 til 8 procent årligt i gode tider. Men næste år vokser driften kun med sammenlagt 2,5 procent.

Vi lægger overskudskornet i Økonomifonden, der skal styrke os i dårlige tider. Som vi skal trække på, når køerne atter bliver magre. Og når vi skal tilbagebetale gæld.

Økonomifonden er et af de vigtige værktøjer i bestræbelserne på at kunne klare sig selv. De seneste to år har vi derudover fastfrosset bloktilskuddet. Overskuddet vokser. Vores BNP vokser. Vi kommer til at betale gæld tilbage. Og det familieretlige område bliver overtaget til Olaj kommende år samtidig med, at vi arbejder på at overtage udlændingeområdet og luftfartsområdet.

Hr. formand

”Modige drømme går i opfyldelse”, siger ordsproget.

Mange af landsstyrets modige drømme er gået i opfyldelse. Andre er undervejs. Resultaterne er synlige. Til tider har det været turbulent, må man sige – men jeg kan i dag helt uden tvivl konstatere, at Færøerne er blevet et mere lige samfund. Et mere moderne samfund. Og et mere selvhjulpent samfund.

Lige som vi drømte om før valget.

Alligevel har vi endnu ikke løst alle de store sager.

Jeg må bare sige det, som det er. Det er ikke gået, som vi ønskede. Men vi kommer ikke til at give op.

”Men hvorfor lave ændringer nu det går så godt?” spørger folk.

Det gør vi, fordi der er stor forskel på at vælge at lave ændringer – og at være tvunget til at gøre dem. Det første er at have kontrollen – det sidste er at miste kontrollen.

Aldrig før er så grundlæggende ændringer foretaget i gode tider. Og på trods af det ikke er let at løse disse store sager, er det alligevel rigtigt at gøre det.

For vender vi tilbage til Faraos drøm, så måtte han også gennemføre ændringer i gode tider.

Nogle har uden tvivl været uenige og vrede over ændringerne. Men de var afgørende, hvis de skulle klare sig, når de magre køer kom. Når pendulet svingede tilbage.

Det er de ligeledes hos os.

Da Faraos gennemførte sine ændringer, fik ingen mulighed for at protestere. Heldigvis er det ikke sådan hos os. I et stærkt demokrati er der plads til flere holdninger – også flere modsatte holdninger.

Det er et godt tegn, at folk har stærke meninger om fiskerireformen. For det viser, at vi bryder os om vores land og vore systemer.

Processen har været besværlig, og debatten har været hård. Men synspunkter er blevet flyttet og meninger afrundet. Alle parter har givet sig.

Resultatet fremsætter vi for Lagtinget i august. Det bygger på det oprindelige forslag, som Lagtinget behandlede i det forgangne lagtingsår. Nogle ændringer fra erhvervsudvalget bliver taget med. Og ikrafttrædelsen for kvoteordningen bliver udsat til 1. januar 2019.

Grundlaget er som hidtil, at de levende ressourcer i havet er det færøske folks ejendom. Den er det stabile grundlag under færøsk økonomi og kan hverken ved lov eller i praksis blive privat ejendom.

Mange tidligere koalitioner har sagt, at en ny fiskeriordning var blandt deres forreste og vigtigste sager. Mange forsøg er blevet foretaget. Mange forslag er vrøjet.

Nu må og skal sagen løses!

Nu fiskeriordningen er ved at komme i hus, skal rammerne for opdrætserhvervet også opdateres. Opdrætserhvervet er efter få år blevet vores største eksport erhverv.

Vi vil sikre, at opdrætserhvervet ikke kun kan betale sig her og nu, men også i fremtiden. Derfor tager vi de biologiske udfordringer alvorligt og har skærpet tilsynet.

Der er i dag kun tre virksomheder, som har rettigheder til at opdrætte fisk. Vores forslag lægger op til, at centraliseringen ikke bliver endnu stærkere.

Erhvervet skal have bedre muligheder for at udvikle sig, for eksempel ved opdræt på land eller på hårdføre havområder – og ved at opdrætte skaldyr og tang.

Det har været en langvarig proces at forberede den nye pensionsreform. Men det har været nødvendigt.

Den nye pensionsreform vil give de fattigste pensionister et løft. Det har de fortjent efter alt det, de har givet os gennem deres lange arbejdsliv.

Rammerne for alderdommen bliver bedre. Og selvfølgelig kan de, som har lyst og mulighed for at arbejde efter pensionsalderen, gøre det. Er folk på den anden side nedslidte før pensionsalderen, kan de pensioneres på det tidspunkt.

Pensionsordningen bliver fremsat for Lagtinget i efteråret. En ordning, hvor folk selv sparer op, samtidig med at den bliver gjort mere solidarisk.

Før os har flere forsøgt at løse den gordiske knude med de tre sygehuse. Men med sundhedsreformen har vi hugget knuden over.

Fra 1. januar bliver sygehusvæsenet organiseret som én organisation. Én leder kommer til at have det øverste ansvar sammen med de tre lokale ledelser. Opgavefordelingen mellem sygehusene skal være tydelig, og de skal have fælles visitation og venteliste. Vi skal nu afgøre, hvilke behandlinger og tjenester der skal være og – ikke mindst - hvor de skal være.

For at få læger og sundhedspersonale til at bevare deres tilknytning, etablerede vi en særlig speciallægepulje. Og allerede nu ser vi resultatet. Det seneste år er flere nye speciallæger ansat. Når dette år er omme, er der ansat ca. 10 flere speciallæger i sygehusvæsenet.

Også forfatningen, som vi snart skal til folkeafstemning om, bliver et gennembrud. I dette øjeblik bliver den sent i høring, så alle færingers får lov til sige sin mening.

Forfatningen sikrer os nogle grundlæggende rettigheder, som vi måske har taget for givet. Eksempelvis lige rettigheder til undervisning og gratis folkeskole. Forfatningen slår også fast, at børn har ret til at vokse op under trygge og gode forhold – og at alle i den anden ende har ret til en værdig alderdom.

Forfatningen er ikke et koalitionsanliggende. Den er en sag for hele Lagtinget og en sag for hele den færøske befolkning. Med forfatningen bliver vort demokrati styrket, fordi vi stadfæster, at det færøske folk har magten på Færøerne. Ikke Lagtinget – ikke landsstyret, men folket. Skal afgørelse træffes om grundlæggende spørgsmål – for eksempel om den forfatningsretslige status skal ændres eller om vi skal blive en del af EU – er det ingen andre end folket, som ved folkeafstemning kan træffe afgørelsen.

Kulturen er en hovedårsag til, at vi overhovedet bor her. Kulturen er den stærkeste kraft, der holder os sammen, selvom vi er uenige.

Koalitionen ønsker, at vores kunstnere skal have bedre forhold til at fokusere på sin kunst. Derfor er støtten forhøjet til både Kulturfonden og til film.

En ordning med mindsteløn for professionelle kunstnere under Kulturfonden vil sikre arbejdsforholdene i længere perioder – noget, som kunstnere længe har drømt om.

Og også andre kulturdrømme bliver til virkelighed, for omsider opnår skuespilkunsten at få en værdig scene. De første konkrete skridt til et nationalteater bliver taget senere i år.

Hr. formand

I øjeblikket er de færøske køer usædvanlig fede. Vi har sandelig meget at takke for.

Og de gode tider kommer færingers til gode. Siden vi kom til magten, har vi reduceret skatten for lav- og middelindkomsterne. Vi har forhøjet børnefradraget, studiestøtten og givet familietilskud.

De forbedrede kår har været med til at få folk hjem og få folk til at blive – netop som vi havde til hensigt.

Aldrig før har der boet så mange mennesker på Færøerne.

Men det har givet en ny udfordring.

Forleden hørte vi flere mødre klage over deres bolignød i medierne.

- Her er ingen hjælp at hente nogen steder, sagde en af dem.
- Jeg føler mig som en plage, sagde en anden.
- Børnene har fortjent bedre, sagde en tredje.

Nogle kalder bolignøden for et luksusproblem. Men en mor forklarede, hvordan hun i en periode måtte bo i sin bil med børnene. Her. På Færøerne. Det er ingen luksussituation.

Presset på boligmarkedet er nok vores største udfordring i øjeblikket.

Vi har især behov for lejeboliger med rimelig omkostninger for den enkelte, studieboliger og beskyttede boliger.

Og koalitionen er gået i gang med dette.

Vi har givet Bústaðir¹ klar besked om at prioritere, der hvor behovet er størst. Bústaðir har også modtaget finansiering til at opføre 200 lejeboliger udover de projekter, der allerede er i gang. Går alt efter planen, kommer Bústaðir til at have omkring 500 lejeboliger i 2019.

Men det løser kun en del af udfordringen. Derfor må alle arbejde sammen. I øjeblikket bliver der også arbejdet med en konkret løsning om at opføre mange billige boliger med det samme.

Og så har jeg en opfordring til de færøske pengeinstitutter. Lad være med at presse ejerboligpriserne op. Historien bør bekymre jer.

En anden gruppe af færinger, som i mange år har drømt om bedre boligforhold, er vore svageste medborgere.

Denne drøm skal også gøres til virkelighed.

Derfor har landsstyret afsat 200 millioner til døgninstitutioner og beskyttede boliger. Dette er en historisk stor bevilling – måske den største enkelte boligprioritering på det sociale område nogensinde. De kommende år opfører vi lejligheder til udviklingshæmmede, psykisk syge og folk med følger af hjerneskade, udover en ny bo- og behandlingsinstitution til børn og unge med autisme – og et helt nyt børnehjem.

En gruppe, som på samme måde har drømt om bedre kår, er førtidspensionisterne. Deres eksistensgrundlag har i årevis været for dårligt. Det gør koalitionen også noget ved. Det er målet, at førtidspensionister opnår en skattelettelse i dette lagtingsår.

¹ Færøsk offentligt ejet lejeboligselskab

Hr. formand

Da jeg som lille dreng sad i klasseværelset i Ósaskúlin i Klaksvík, lærte jeg om Faraos drøm. Men denne betagende historie ender hverken med drømmen eller betydningen af denne.

For så snart som Josef havde tydet drømmen, gik Farao i gang. Han byggede store lagerbygninger og gik i gang med at samle sammen.

Og da de syv magre år kom, strømmede folk fra alle egne til for at købe – uanset hvad de havde bidraget med i de gode tider.

Igen kan vi spørge, hvordan det står til på Færøerne.

Vi oplever, at ikke alle dele af landet opnår lige stor del i fremgangen. I den centrale del øges folketallet dagligt, medens andre området ikke har nogen befolkningsvækst.

For at løse dette må infrastrukturen være god og stabil. Det skaber muligheder for at bo et sted i landet og arbejde et andet sted.

Nogle skridt er allerede taget. Eysturoyar- og Sandoyartunnellerne², samt mindre tunneller rundt omkring i landet, bliver nu bygget.

Men desto bedre infrastrukturen bliver, desto mere nødvendigt bliver det, at vi finder en solidarisk og moderne betalingsordning for hele Færøerne.

Men også på andre måder vil vi fordele mere ligeligt. Sjóvinnustýrið³ får nyt hovedsæde på Vágar, i Vestmanna bliver turist-erhvervsuddannelse etableret, på Sandoy kunstuddannelse, idrætshøjskole og efterskole på Suðuroy. Vi udvider gymnasieskolen i Kambsdali, og i Klaksvík opfører vi ny husholdningsskole.

Også færingers sundhed skal prioriteres over hele landet. Vi arbejder med, at alle får flere sundhedstjenester hjemme i nærområdet. Landet bliver opdelt i stærke sundhedsområder med sundhedscentre, som leverer forskelligartede tjenester.

Den nye ordning kræver både flere ansatte – for eksempel kommunelæger, og at sygeplejersker kan efteruddanne sig. Kommunalægeordningen har haltet de senere år, men tre initiativer vil forbedre situationen.

Vi har ansat tre kommunelæger i faste stillinger.

Vi har forhøjet bevillingen til kommunelæge-specialuddannelsen.

Og vi har til hensigt at forhøje det samlede antal kommunelæger over hele landet.

² Undersøiske tunneller der vil forbinde henholdsvis Eysturoy og Sandoy med Streymoy. Byggeriet af Eysturoy-Streymoy tunnelen er påbegyndt.

³ Den færøske søfartsstyrelse

På Klaksvík sygehus knytter vi det lokale beredskab sammen med kommunelægevagten på Landssygehuset. På den måde kan borgere i nordøstområdet ofte undgå at køre lange strækninger til vagtlægen.

På Suðuroy sygehus er speciallægeberedskabet prioriteret højere, nu hvor der bliver tilbudt smertebehandling der.

Også dem, som kæmper med psykisk sygdom, skal få en fortrinlig behandling så tæt på hverdagslivet som muligt. Derfor har vi taget skridt til at oprette regionalpsykiatri over hele landet.

Hovedreglen skal være, at børn ikke skal rejse længere end en halv time til specialpædagogisk skoletilbud. Specialinstitutioner er derfor oprettet på Suðuroy, Tórshavn, Vágar, Eysturoy og Norðoyggjar, så det er muligt at anvende støttetimerne bedre.

Hr. formand

I bogen "Tårnet ved verdens ende" skriver William Heinesen således:

- Ja, drømme er ofte tåbelige (..) Dette var det sædvanlige svar, du altid fik fra de voksne, når du fortalte dem om dine drømme. Dette fik dig til at føle dig dum, så du tav hellere med det, du havde drømt.

At vi lytter til drømmene fra vores unge, er forudsætningen for, at de fortsætter med at drømme stort. Det er igen forudsætningen for, at de senere kan præstere noget stort.

Længe har færøske unge drømt om at studere herhjemme. Nu får flere muligheden.

Der er oprettet flere pladser på sygeplejerskeuddannelsen, og på den maritime uddannelse er aspirantuddannelsen udvidet til også at omfatte maskinmestre. Der vil snart blive udbudt en bachelor overbygning til maskinmestre og skibsførere ved et nyskabende samarbejde mellem den maritime uddannelse og universitetet.

Det kæmpestore byggeri i Marknagil, Glasir⁴, har haft sine udfordringer, men arbejdet går fremad, og i det kommende år vil unge studerende sætte liv i de stadselige lokaler.

Også økonomisk forsøger vi at lytte til de unges drømme. Derfor blev studiestøtten i år forhøjet med 500 kr. om måneden for de videregående uddannelser, derudover får enlige forsørgere studiestøtte hver måned i året. Næste skridt bliver, at alle under videregående uddannelse får studiestøtte alle 12 måneder.

Men nogle unge synes at være fanget i et mareridt. De drømmer om at få fodfæste og komme på ret køl igen. Alkohol- og stofmisbrug er hverdag for stadig flere af vore unge. Men hidtil har dem under 18 år ikke fået behandling på Færøerne.

I 2017 er penge bevilliget til to behandlingstilbud til unge: Det ene er institutionen "Frælsi" i Eiði, og det andet er Blåkorshjemmet, som kommer til at tilbyde de unge et ambulansetilbud.

⁴ Samlede ungdoms- og gymnasieuddannelser i Tórshavn

Ofte er det dog sammensatte problemer, som er årsag til misbruget. Derfor bliver der også oprettet et bredt behandlingstilbud til unge under 18 år.

Der afholdes snart generaldebat om alkohol- og rusmiddelpolitik, og om hvordan vi sikrer gode behandlingstilbud til alle, som har behov for behandling.

Hr. formand

Da Josefs brødre i hungerstiden kom for at bede om korn fra Faraos lagre, blev de ikke sendt bort tomhændet, selv om de kom fra et andet land. Nej, de fik også en del.

På samme måde bør vi også hjælpe nødstedte ude i verden. Bevillingen til udviklingsbistand og nødhjælp har længe været for lav, men landsstyret har nu flerdoblet bevillingen.

Det går ikke alle steder så godt som hos os. Det forpligter. Giver vi af overskuddet, kan vi hjælpe med at sikre sociale fremskridt og økonomisk vækst i udviklingslandene. Vi kan yde hjælp, der gør en forskel, når hungersnød og ulykker rammer. Det gjorde vi for nylig, da vi gav to millioner til vores brødre nation Grønland, der blev hårdt ramt af en voldsom flodbølge.

Men vi arbejder også på andre platforme. De Forenede Nationer har sat sig for at løse 17 konkrete verdensproblemer. Flere af disse anliggender er allerede del af de færøske målsætninger, for eksempel indenfor udviklingssamarbejde, energiudvikling og ligestilling.

COP21, klimaaftalen, der normalt bliver omtalt som Parisaftalen, er tegn på ændret holdning omkring klimapolitikken. Vi står sammen med resten af verden, og derfor får Parisaftalen også gyldighed for Færøerne. Så snart energipolitikken er formuleret, vil vi gå i gang med at ajourføre klimapolitikken.

Og der er nu kommet fart på den grønne energiomstilling. Det er økonomisk lettere for almindelige husstande at vælge grønne energiløsninger og at købe køretøjer, der kører på vedvarende energi.

Vi arbejder i øjeblikket på en ny naturbeskyttelseslov, og forvaltningen af miljøsager, naturbeskyttelse og kemikalieområdet skal organiseres bedre, ligesom beredskabet i forhold til forurening på land og i havet skal styrkes.

Men selvom vi snarere er forudseende end bagkloge, har vi ikke styr på alting.

At briterne stemte sig ud af EU kan få store konsekvenser for færøsk handels- og fiskerierhverv. Spørgsmålene er mange, men landsstyret vil beskytte og fremme vore interesser. Og vi har også betydning for Storbritannien. Det viser sig ved besøget lige efter Olaj af den britiske minister for fiskerierhverv- og madvareanliggende.

Hr. formand

Vi ved, at tiderne skifter. Efter syv gode år kommer syv magre år. Derfor er det nødvendigt at have andre bærende søjler, når antallet af tons og verdensmarkedsprisen [på fisk] igen falder.

Den store drøm for Visit Faroe Islands, om at nå en omsætning på 1 milliard kroner i 2020, er ved at gå i opfyldelse.

Men også indenfor turismeerhvervet skal der smedes og ordninger tilpasses, inden vi af nød bliver presset til at gøre det. Forskellige udfordringer må løses med det samme, hvis turismen skal blive bæredygtig, og natur og dyreliv ikke skal lide.

En afdeling, som skal organisere turismeerhvervet bedre, bliver oprettet under Visit Faroe Islands, som hidtil kun har markedsført Færøerne udenlands.

Men turisterne, der kommer her, må lægge flere penge efter sig. For eksempel burde de betale mere for at anvende infrastrukturen. Det haster med at få organiseret dette bedre.

En anden søjle, der kan understøtte samfundet, er hvis vi er i stand til at udvikle Færøerne som maritimt servicecenter og shippingland. Maritime serviceerhverv kan vokse endnu mere, hvis virksomheder arbejder sammen – og med en mere fokuseret markedsføring. Her mangler også en overordnet planlægning, som dækker over alle dele af erhverv på havet, så som lovgivning, FAS⁵, service og uddannelser. En anbefaling om erhverv på havet er afleveret til landsstyret, og nu bliver anbefalingerne sat i værk.

Erhvervsteknologi udvikles med stor fart, og stadig flere job bliver automatiseret. Det medfører, at behovet for kompetencer forandres. Derfor vil koalitionen sikre, at dem, hvis arbejdsopgaver bliver automatiseret, bliver omskolet til andre opgaver.

Arbejdet med at etablere en voksenuddannelse går godt. Det skal være hurtigt for voksne at efteruddanne og kompetenceforbedre sig.

Fælles for alle vore erhverv er, at de må have en tidssvarende lovgivning. Flere skridt er taget i den retning. For eksempel får mindre fødevarerproducenter nu mulighed for at sælge sine varer til butikker og restauranter. I samme omgang har vi gjort det enklere at administrere og have tilsyn med restaurationsbranchen.

Hr. formand

Vi påbegynder nu et nyt lagtingsår, og koalitionsperioden er snart nået halvvejs. Der har været taget mange skridt, og vi er kommet godt fremad.

Forud for dette lagtingsår drømte vi om et mere lige Færøerne. Om et mere moderne Færøerne. Vi drømte om at tage nogle skridt i retning af selvstændighed. Og vi drømte om at løse flere større sager.

Nu bliver drømmene til virkelighed.

Men vi når ingen mål ved splid, egoisme og smålig tankegang. Med ønsker om fordele for mig og min gruppe, min egen higen efter magten eller manglende partipolitisk samarbejde. Det må hvert enkelt lagtingsmedlem gøre sig klart.

⁵ Færøernes Internationale Skibsregister

Jeg kan ikke andet end at tilslutte mig den respekterede forfatter Hanus Kamban, når han for få år siden konstaterede, at:

Sammenhold og fremsyn kræver pleje, og måske har vi i vor egenkærlighed og søgen efter materielle værdier glemt at lægge til vores næstes ild og puste på fællesskabets glød.

Her i Lagtinget går det ofte hårdt for sig. Og nu hvor endnu et lagtingsår begynder, håber jeg, at vi tør lytte til hinanden – ligesom Farao turde at lytte efter Josef. At vi taler sammen med god tone – og at vi anerkender, at andre partiers anderledes tankegang også kan være god. Først og fremmest bør vi med ydmyghed mindes, at vi alle vil det bedste for land og folk – uanset hvilken drøm – og hvilket parti – vi i øvrigt repræsenterer.

Jeg ønsker alle en god Olaj.

Gud velsigne Færøerne.

Aksel V. Johannesen
Lagmand